

Міністерство охорони здоров'я України
Полтавський державний медичний університет

Кафедра хірургії №3

«УЗГОДЖЕНО»

Гарантом освітньо-професійної програми

«Стоматологія»

« 28 » серпня 2024 року

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Головою вченої ради міжнародного

факультету

Протокол від 30 серпня 2024 р. № 1

СИЛАБУС

ЗАГАЛЬНА ХІРУРГІЯ

обов'язкова

рівень вищої освіти
галузь знань
спеціальність
кваліфікація освітня
кваліфікація професійна
освітньо-професійна програма
форма навчання
курси та семестри вивчення
навчальної дисципліни

другий (магістерський)
22 Охорона здоров'я
221 Стоматологія
магістр стоматології
лікар-стоматолог
Стоматологія
денна
2 курс 4 семестр
3 курс 5 семестр

«УХВАЛЕНО»

на засіданні кафедри

хірургії №3

Протокол від 28 серпня 2024 р. № 1

Полтава – 2024

ДАНІ ПРО ВИКЛАДАЧІВ, ЯКІ ВИКЛАДАЮТЬ НАВЧАЛЬНУ ДИСЦИПЛІНУ

Прізвище, ім'я, по батькові викладача (викладачів), науковий ступінь, учене звання	Панасенко Сергій Іванович, д.мед.н., доцент Малик Сергій Васильович, д.мед.н., професор Челішвілі Анатолій Леонідович, к.мед.н., доцент Асистент Рибалка Ярослав Володимирович к.мед.н. Асистент Драбовський Віталій Сергійович к.мед.н.
Профайл викладача (викладачів)	https://surgery-three.pdmu.edu.ua/
Контактний телефон	+380504103238; +380503046459; +380503050534 +30661218690; +380503042525; +380668968998
E-mail:	surgery3@pdmu.edu.ua
Сторінка кафедри на сайті УМСА	https://surgery-three.pdmu.edu.ua/

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Обсяг навчальної дисципліни «Загальна хірургія» відводиться

Кількість кредитів / годин - 4/120 із них:

Лекції (год.) - 16

Практичні (год.) - 48

Самостійна робота (год.) - 56

Вид контролю Підсумковий модульний контроль (ПМК)

Політика навчальної дисципліни

Політика навчальної дисципліни ґрунтується на засадах академічної доброчесності, Статуту, положень ПДМУ. Студенти зобов'язані відвідувати всі аудиторні заняття (лекції та практичні заняття).

При організації освітнього процесу в ПДМУ викладачі і студенти діють відповідно до:

Положення про організацію освітнього процесу;

Кодексу академічної доброчесності та ін.

Правил внутрішнього розпорядку для студентів Полтавського державного медичного університету та ін.

Кафедра хірургії №3 розташована на базі хірургічного відділення 1 міської клінічної лікарні за адресою: м. Полтава вул. Олеса Гончара 27а.

Студенти приходять на заняття згідно з розкладом. Запізнення на заняття не допускається. Заняття проводяться без перерви. В приміщенні лікарні розташована гардеробна, де студенти переодягаються. Під час перебування студенти на кафедрі повинні дотримуватися професійного дрес-коду, який передбачає медичну форму — халат і медичну шапочку, бажано білого кольору бездоганно чисті, випрасувані. Обов'язковою є наявність змінного взуття. У приміщенні кафедри не допускається носіння головних уборів. Забороняється носіння медичної форми під верхнім одягом та поза зоною клінічної бази. Дотримання вказаного дрес-коду забезпечується на основі морального

самоконтролю кожного студента. Правила поведінки на заняттях передбачають: активну участь студента, виконання необхідного мінімуму навчальної роботи, відключення телефонів на час заняття.

У відділенні повинні дотримуватись соціальних норм поведінки, етики та етикету: не бігати, голосно не говорити, бути чемними тощо.

Здобувачі вищої освіти, які бажають більш поглиблено вивчати хірургію, запрошуються до студентського гуртка, де вони будуть ширше вивчати питання загальної хірургії, набувати практичні навички. Для покращання засвоєння матеріалу кафедрою проводяться олімпіади, переможцям яких додатково додається 10 балів до ПМК.

При організації освітнього процесу в ПДМУ викладачі і студенти діють відповідно до: Положення про організацію освітнього процесу в Полтавському державному медичному університеті

Правил внутрішнього розпорядку для студентів Полтавського державного медичного університету

Положення про організацію та методику проведення оцінювання навчальної діяльності здобувачів вищої освіти в Полтавському державному медичному університеті

Положення про організацію самостійної роботи студентів в Полтавському державному медичному університеті

Положення про відпрацювання пропущених занять і незадовільних оцінок здобувачами вищої освіти Полтавського державного медичного університету

Положення про порядок формування індивідуальних освітніх траєкторій здобувачами освіти Полтавського державного медичного університету

Положення про порядок перезарахування навчальних дисциплін та визначення академічної різниці

Положення про апеляцію результатів підсумкового контролю знань здобувачів вищої освіти

Положення про атестацію здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти ПДМУ

Положення про рейтинг здобувачів вищої освіти Полтавського державного медичного університету

Положення про матеріальне заохочування за успіхи у навчанні студентів Полтавського державного медичного університету та ін.

Положення про неформальну та інформальну освіту учасників освітнього процесу Полтавського державного медичного університету

Положення про порядок проведення об'єктивного структурованого клінічного іспиту (ОСКІ) Полтавського державного медичного університету

Положення про дистанційну форму навчання у Полтавському державному медичному університеті.

Положення про порядок створення та організацію роботи екзаменаційної комісії для атестації здобувачів вищої освіти в Полтавському державному медичному університеті.

Положення про організацію та проведення практики здобувачів вищої освіти Полтавського державного медичного університету.

Положення про рейтинг здобувачів вищої освіти Полтавського державного медичного університету.

Положення про платформу електронного забезпечення освітнього процесу ЕрLATO в ПДМУ.

Положення про робочу програму навчальної дисципліни.

Положення щодо врегулювання питань академічної мобільності учасників освітнього процесу ПДМУ.

Положення про внутрішню академічну мобільність в ПДМУ.

Положення про порядок переведення здобувачів освіти в ПДМУ на вакантні місця державного замовлення.

Положення про силабус навчальної дисципліни.

Положення про освітні програми ПДМУ.

<https://www.pdmu.edu.ua/n-process/departament-npr/normativni-dokumenty>

Опис навчальної дисципліни (анотація) Програма навчальної дисципліни «Загальна хірургія» побудована як єдина навчальна дисципліна, що забезпечує втілення принципу наскрізного викладання та сприятиме підвищенню якості підготовки студентів.

Пререквізити і постреквізити навчальної дисципліни (міждисциплінарні зв'язки)

Пререквізити «Загальна хірургія» як навчальна дисципліна: ґрунтується на вивченні студентами навчальних дисциплін: анатомії людини, гістології, цитології та ембріології, фізіології, патофізіології, патоморфології, пропедевтики внутрішньої медицини, оперативної хірургії та топографічної анатомії, фармакології;

Постреквізити в подальшому при вивченні інтегрується з неврологією, офтальмологією, ендокринологією, психіатрією, рентгенологією та радіологією, імунологією, щелепно-лицевою хірургією та ін.;

зкладає основи вивчення студентами травматології, акушерства і гінекології та інших навчальних дисциплін, де застосовуються хірургічні методи лікування.

Мета та завдання навчальної дисципліни:

- **Метою вивчення навчальної дисципліни** «Загальна хірургія» є оволодіння систематизованими знаннями з будови тіла людини в різних ділянках та формування практичних умінь топографо-анатомічного виконання оперативних доступів та оперативних прийомів; навиками догляду за хірургічними хворими, основами клінічного обстеження хірургічних хворих; знайомство з принципами хірургічних методів лікування і семіотикою основних видів хірургічних захворювань; обґрунтованого формування клінічного діагнозу і визначення подальшої тактики лікування, засвоєння теоретичних та практичних знань з етіології, патогенезу, типових та атипичних клінічних проявів, методів діагностики, консервативного та оперативного лікування, реабілітації хірургічної, онкологічної та нейрохірургічної патології у межах,

відповідних підготовці лікарів-стоматологів з урахуванням особливостей спеціальності 221 «Стоматологія».

- **Основні завдання під час вивчення дисципліни «Загальна хірургія»:**
- Знати основні принципи організації хірургічної допомоги населенню України.
- Аналізувати результати обстеження стоматологічних хворих при загальній хірургічній патології.
- Демонструвати володіння морально-деонтологічними принципами медичного фахівця та принципами фахової субординації у хірургії.
- Застосовувати методи статистичного аналізу медико-біологічних даних.
- Проводити обстеження пацієнта з хірургічними захворюваннями.
- Визначати найбільш поширені клінічні симптоми і синдроми в клініці хірургічних хвороб.
- Визначати тактику ведення хворого при найбільш поширених хірургічних захворюваннях та їх ускладненнях.
- Надавати невідкладну медичну допомогу при невідкладних станах у хірургії.
- Знати основні принципи організації онкологічної допомоги населенню України.
- Визначати найбільш поширені клінічні симптоми і синдроми в клініці онкології.
- Визначати тактику ведення хворого при найбільш поширених онкологічних захворюваннях.
- Демонструвати принципи онкологічної деонтології.
- Визначати етіологічні і патогенетичні фактори найбільш поширених нейрохірургічних захворювань.
- Визначати тактику ведення нейрохірургічних хворих та аналізувати дані допоміжних обстежень.
- Оцінити типову клінічну картину та ставити попередній діагноз основних нейрохірургічних захворювань.
- Аналізувати основні показники лабораторно-інструментальних методів дослідження нейрохірургічних хворих.
- Ставити діагноз та надавати екстрену медичну допомогу нейрохірургічним хворим при невідкладних станах.
- Мати уявлення про методи відновного лікування нейрохірургічних хворих.

Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна (інтегральна, загальні, спеціальні)

Згідно з вимогами Стандарту дисципліна забезпечує набуття студентами **компетентностей:**

– *інтегральна:*

Здатність розв'язувати складні задачі та проблеми в галузі охорони здоров'я за спеціальністю «Стоматологія» у професійній діяльності або в процесі навчання,

що передбачає проведення досліджень і/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

загальні:

1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
3. Здатність застосовувати знання у практичній діяльності.
4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
7. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.
8. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.
9. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
11. Здатність працювати в команді.
16. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

спеціальні:

1. Спроможність збирати медичну інформацію про пацієнта і аналізувати клінічні данні.
2. Спроможність інтерпретувати результат лабораторних та інструментальних досліджень.
3. Спроможність діагностувати: визначати попередній, клінічний, остаточний, супутній діагноз, невідкладні стани.
7. Спроможність визначати тактику ведення пацієнтів із захворюваннями органів і тканин ротової порожнини та щелепно-лицевої області з супутніми соматичними захворюваннями.
8. Спроможність виконувати медичні та стоматологічні маніпуляції.
10. Спроможність до організації та проведення лікувально-евакуаційних заходів.
18. Спроможність надавати домедичну допомогу за протоколами тактичної медицини.

Програмні результати навчання

5. Встановлювати діагноз невідкладних станів за будь-яких обставин (вдома, на вулиці, у лікувальній установі), в умовах надзвичайної ситуації, воєнного стану, нестачі інформації та обмеженого часу (за списком 4).
10. Визначати тактику ведення стоматологічного пацієнта при соматичній патології (за списком 3) шляхом прийняття обґрунтованого рішення за існуючими алгоритмами та стандартними схемами.
12. Організовувати проведення лікувально-евакуаційних заходів серед населення, військовослужбовців, в умовах надзвичайної ситуації, у т.ч. воєнного стану, під час розгорнутих етапів медичної евакуації, з урахуванням існуючої системи лікувально-евакуаційного забезпечення.
13. Визначати тактику надання екстреної медичної допомоги, використовуючи рекомендовані алгоритми, за будь-яких обставин на підставі діагнозу невідкладного стану в умовах обмеженого часу (за списком 4).
19. Дотримуватися вимог етики, біоетики та деонтології у своїй фаховій діяльності.
21. Виконувати медичні маніпуляції на підставі попереднього та/або остаточного клінічного діагнозу (за списками 2, 2.1) для різних верств населення та в різних умовах (за списком 6).

23. Виконувати маніпуляції надання екстреної медичної допомоги, використовуючи стандартні схеми, за будь-яких обставин на підставі діагнозу невідкладного стану (за списком 4) в умовах обмеженого часу (за списками 6, 7).

Результати навчання для дисципліни:

по завершенню вивчення навчальної дисципліни «Загальна хірургія», студенти повинні

знати: основи асептики та антисептики; методи діагностики та лікування основних хірургічних захворювань; принципи догляду за хірургічними хворими; правила надання невідкладної допомоги при травмах та гострих станах; правові та етичні засади діяльності лікаря-хірурга.

уміти: обстежувати хірургічного хворого; виконувати основні діагностичні та лікувальні маніпуляції; надавати невідкладну допомогу при гострих станах; здійснювати догляд за післяопераційними пацієнтами; вести медичну документацію відповідно до чинних стандартів.

Тематичний план лекцій із зазначенням основних питань, що розглядаються на лекції

№ з/п	Тема лекції	Кіл-сть годин
1	Історія хірургії. Невідкладні хірургічні стани. Основи реаніматології. 1. Витоки хірургії у стародавніх цивілізаціях 2. Хірургія в середньовіччі та епоху Відродження 3. Відкриття антисептики та асептики (Лістер, Пастер) 4. Розвиток анестезіології (ефір, хлороформ) 5. Хірургія в Україні: Пирогов, Образцов, сучасні школи 6. Військова хірургія та її внесок у розвиток науки 7. Сучасні напрями (ендоскопія, лапароскопія, роботизована хірургія) 8. Поняття та класифікація невідкладних станів 9. Гострі кровотечі (зовнішні, внутрішні) 10. Гострий живіт (апендицит, перфорація виразки, кишкова непрохідність) 11. Травми грудної клітки та живота 12. Опіки та обмороження 13. Шок (гіповолемічний, травматичний, септичний) 14. Історія розвитку реаніматології 15. Поняття клінічної смерті та критерії її діагностики 16. Основні принципи серцево-легеневої реанімації (СЛР) 17. Алгоритм базової реанімації (BLS) 18. Алгоритм розширеної реанімації (ALS) 19. Використання дефібрилятора та медикаментозної підтримки	2
2	Асептика та антисептика 1. Історія розвитку асептики і антисептики, базисні термінологічні поняття. 2. Фізична та хімічна антисептика 3. Біологічна та змішана антисептика 4. Основний закон асептики, джерела бактеріального забруднення ран та шляхи передачі інфекції 5. Перев'язувальний матеріал: характеристика, вимоги яким повинен	2

	відповідати? - Назвіть джерела імплантаційної інфекції та її профілактику - Способи обробки рук хірурга і операційного поля - Вимоги до сучасних способів обробки рук перед операцією - Контроль якості передстерилізаційної обробки інструментів - Як здійснюється контроль за стерильністю - Основні групи антисептиків та характеристики - Особливості організації хірургічного стаціонару - Особиста гігієна хворих і медичного персоналу - Профілактика імплантаційної інфекції	
3	Кровотеча і крововтрата. Основи інфузійної терапії. - Визначення кровотечі, класифікація кровотеч. Причини кровотеч. - Клінічна картина гострої крововтрати; адаптаційні та компенсаторні механізми при крововтраті. Наслідки кровотечі. - Геморагічний шок: причини, патогенез, клінічний перебіг. - Особливості надання першої допомоги при різних видах кровотечі: тимчасова зупинка кровотечі. - Принципи лікування хворих з кровотечею: кінцева зупинка кровотечі, компенсація ОЦК. - Клінічна картина і перша допомога при окремих видах кровотеч - носовій, легеневої, шлунково-кишкової, маткової, внутрішньочеревній. - Поняття трансфузіології, трансфузійних середовищ.	2
4	Рани. Лікування ран. Опікова травма. Відмороження. Електротравма - Визначення рани. Етіологія ран. - Класифікація ран - Діагностика ран. - Лікування ран - Принципи оперативного лікування ран. Види швів. - Визначення ПХО, методика проведення ПХО ран - Визначення поняття "опіки". Опікова хвороба - Класифікація опіків за глибиною ураження - Методи визначення площі опікової поверхні. - Основні принципи лікування опіків. - Відмороження. Причини, діагностика. Сучасні принципи і методи оперативного лікування відморожень. - Електротравма.	2
5	Хірургічні захворювання органів грудної клітки. - Визначення поняття плевриту. - Причини виникнення плевритів. - Загальна симптоматика плевритів. - Класифікація плевритів, емпієми плеври. - Гострий гнійний плеврит. Клініка, класифікація, діагностика, диференційна діагностика, лікування. - Емпієма плеври. Клініка, класифікація, діагностика, диференційна діагностика, лікування. - Абсцеси легень. Клініка, класифікація, діагностика, диференційна діагностика, лікування. - Гангрена легень. Клініка, класифікація, діагностика, диференційна діагностика, лікування. - Сучасні принципи і методи оперативного лікування гнійних плевритів, абсцесів легень.	2
6	Гостра хірургічна патологія органів черевної порожнини. Травми органів грудної клітки та черевної порожнини.	2

	1. Принципи обстеження та діагностики хірургічних захворювань черевної порожнини 2. Основні симптоми гострого живота. 3. Лабораторні та інструментальні дослідження хірургічних захворювань та травм органів грудної клітки та черевної порожнини. 4. Принципи надання допомоги хворим із захворюваннями та травмами органів грудної клітки та черевної порожнини. 5. Хірургічні методи лікування	
7	Сучасна хірургічна травма в умовах масових ушкоджень при катастрофах і надзвичайних ситуаціях. Основи лікувально-евакуаційних заходів в сучасних умовах. Медичне сортування, евакуація постраждалих. Серцево-легенева реанімація: відновлення прохідності дихальних шляхів, дихання, кровообігу. Первинна підтримка життя. 1. Історія розвитку системи надання медичної допомоги на війні. 2. Етапне лікування з евакуацією по призначенню. 3. Обсяги медичної допомоги. 4. Медичне сортування. 5. Перша медична допомога. Задачі, зміст, сили та засоби. 6. Долікарська допомога. Задачі, зміст, сили та засоби. 7. Перша лікарська допомога. Задачі, зміст, сили та засоби. 8. Визначення надзвичайних ситуацій. 9. Хірургія надзвичайних ситуацій. 10. Військова хірургія. 11. Медична евакуація. 12. Етап медичної евакуації. 13. Принципи надання хірургічної допомоги в надзвичайних умовах мирного та воєнного часу (воєнно-хірургічна доктрина). 14. Перша допомога при травматичній асфіксії. 15. Перша допомога при утопленні. Комплекс «АВС» при СЛР.	2
8	Бойова хірургічна травма. Вогнепальна рана. Вибухова травма. Класифікація, клінічна картина. 1. Вступ. Актуальність бойової хірургічної травми 2. Поняття бойової хірургічної травми 3. Класифікація бойових ушкоджень 4. Вогнепальна рана: особливості 5. Вибухова травма: патогенез та прояви 6. Клінічна картина бойових ушкоджень 7. Принципи діагностики та сортування 8. Загальні принципи лікування та евакуації	2
	Разом	16

Тематичний план семінарських занять за модулями і змістовими модулями із зазначенням основних питань, що розглядаються на семінарському занятті – не передбачені навчальним планом

Тематичний план практичних занять за модулями і змістовими модулями із зазначенням основних питань, що розглядаються на практичному занятті

№ №/ зп	Тема	Кіл-сть годин
Змістовий модуль 1. Введення в хірургію. Асептика та антисептика. Кровотеча та крововтрата. Вчення про рани. Гостра хірургічна інфекція. Місцеве знеболення та наркоз.		
1	Введення в хірургію. Антисептика та асептика 1. Історія розвитку хірургії як науки та спеціальності 2. Історія розвитку асептики і антисептики, базисні термінологічні поняття. 3. Фізична та хімічна антисептика 4. Біологічна та змішана антисептика 5. Основний закон асептики, джерела бактеріального забруднення ран та шляхи передачі інфекції 6. Перев'язувальний матеріал: характеристика, вимоги яким повинен відповідати 7. джерела імплантаційної інфекції та її профілактику 8. Способи обробки рук хірурга і операційного поля 9. Вимоги до сучасних способів обробки рук перед операцією 10. Контроль якості передстерилізаційної обробки інструментів 11. Як здійснюється контроль за стерильністю 12. Основні групи антисептиків та характеристики 13. Особливості організації хірургічного стаціонару 14. Особиста гігієна хворих і медичного персоналу 15. Профілактика імплантаційної інфекції	2
2	Кровотеча та крововтрата. 1. Визначення кровотечі, класифікація кровотеч. Причини кровотеч. 2. Клінічна картина гострої крововтрати; адаптаційні та компенсаторні механізми при крововтраті. Наслідки кровотечі. 3. Геморагічний шок: причини, патогенез, клінічний перебіг. 4. Особливості надання першої допомоги при різних видах кровотечі: тимчасова зупинка кровотечі. 5. Принципи лікування хворих з кровотечею: кінцева зупинка кровотечі, компенсація ОЦК. 6. Клінічна картина і перша допомога при окремих видах кровотеч - носовій, легеневій, шлунково-кишковій, матковій, внутрішньочеревній.	
3	Переливання крові та кровозамінників 1. Поняття трансфузіології, трансфузійних середовищ. 2. Принципи, завдання і особливості трансфузійної терапії. 3. Донорство, його види і завдання; законодавство по донорству. 4. Поняття про групові антигени і антитіла крові людини. 5. Способи визначення групової приналежності крові людини. 6. Поняття про антигенну систему резус-фактора та інші антигенні системи крові людини. 7. Способи визначення резус-приналежності крові людини. 8. Перелік і спосіб проведення проб перед переливання крові. 9. Помилки при проведенні проб перед переливанням крові. 10. Показання і протипоказання для переливання крові.	2
4	Рани. Визначення. Класифікація. Рановий процес. 1. Визначення рани. Етіологія ран. 2. Класифікація ран	2

	3. Діагностика ран. 4. Ускладнення ран 5. Лікування ран 6. Принципи оперативного лікування ран. Види швів. 7. Визначення ПХО, методика проведення ПХО ран	
5	Опіки. Відмороження. Електротравма. Шок. Терапія шоку. 1. Визначення поняття “опіки” 2. Класифікація опіків за глибиною ураження 3. Методи визначення площі опікової поверхні. 4. Основні принципи лікування опіків. 5. Відмороження. Причини, діагностика. Сучасні принципи і методи оперативного лікування відморожень. 6. Електротравма. 7 Травматичний шок: патогенез, клінічні прояви, діагностика, принципи профілактики розвитку і лікування на догоспітальному і госпітальному етапах надання допомоги постраждалому. 8. Синдром тривалого стиснення: визначення, патофізіологічні і патологоанатомічні аспекти, клінічні прояви, класифікація, діагностика. 9. Алгоритм першої медичної допомоги при синдромі тривалого стиснення.	2
6	Гострі гнійні захворювання м'яких тканин: абсцес, флегмона, фурункул, карбункул, гідраденіт, мастит, бешиха, лімфаденіт, лімфангіт, парапроктит. Гострий гематогенний остеомієліт. 1. Анатомічна будова шкіри та її придатків. 2. Анатомія клітковинних просторів. 3. Шляхи розповсюдження інфекції в ділянці голови. 4. Основні збудники гострої гнійної патології м'яких тканин. 5. Назвіть клінічні ознаки стафілококової інфекції. 6. Які патологічні процеси частіше викликаються стафілококами. 7. Які патологічні процеси частіше викликаються стрептококами. 8. Які основні ознаки грамнегативної аеробної інфекції. 9. Які патологічні процеси викликаються грамнегативною флорою. 10. Клініка, діагностика, лікування фурункулу. 11. Клініка, діагностика, лікування карбункулу. 12. Клініка, діагностика, лікування абсцесу.	2
7	Гостра специфічна хірургічна інфекція. Газова гангрена. Правець. Дифтерія ран. Сибірська виразка. Хронічна специфічна хірургічна інфекція. Хронічний туберкульоз, актиномікоз, сифіліс. 1. Етіопатогенез правця. 2. Клінічні прояви, діагностика правця. 3. Лікування правця. 4. Активна профілактика правця, протипоказання до активної профілактики правця. 5. Етіопатогенез дифтерії. 6. Шляхи проникнення дифтерії. 7. Клінічні прояви дифтерії ран. 8. Лікування дифтерії ран. 9. Місцеві та загальні симптоми хірургічного туберкульозу. 10. Принципи консервативного та оперативного лікування хірургічного туберкульозу. 11. Клінічні ознаки та методи діагностики анаеробної газової гангрені. Диференційний діагноз. 12. Лікування. анаеробної газової гангрені	2
8	Місцеве знеболювання. Види. Показання, протипоказання,	2

	ускладнення. Загальне знеболювання. Інгаляційний і неінгаляційний наркоз. Показання та протипоказання. Ускладнення та їх профілактика. 1. Визначення місцевої анестезії. 2. Різновиди місцевого знеболення (поверхнева, пошарова інфільтративна, регіональна, субарахноїдальна, епідуральна, ретроградна внутрішньовенна, внутрішньокісткова). 3. Препарати і їх дози для місцевої анестезії. 4. Показання, протипоказання для застосування різних способів місцевої анестезії. 5. Можливі ускладнення при проведенні місцевої анестезії та їх профілактика. 6. Визначення загальної анестезії. 7. Різновиди загальної анестезії. 8. Показання та протипоказання для різних видів наркозу. 9. Поняття про премедикацію. 10. Препарати для інгаляційного та неінгаляційного наркозу. 11. Масковий наркоз, методика проведення. 12. Стадії ефірного наркозу. 13. Будова апарату для інгаляційного наркозу. 14. Алгоритм проведення ендотрахеального наркозу. 15. Різновиди неінгаляційного наркозу, застосування. 16. Особливості проведення неінгаляційного наркозу. 17. Можливі ускладнення при загальній анестезії та їх профілактика Контроль змістового модуля 1 (тестовий контроль)	
Змістовий модуль 2. Захворювання молочної залози, стравоходу Хірургічні захворювання периферичних судин. Хірургічні захворювання органів грудної клітки та черевної порожнини		
9	Захворювання молочної залози. Гострий мастит. Дисгормональні захворювання молочної залози. 1. Хірургічна анатомія молочних залоз. 2. Клініко-морфологічна класифікація захворювань молочних залоз. 3. Особливості збору анамнезу і об'єктивного обстеження при захворюваннях молочних залоз. 4. Спеціальні методи обстеження при захворюваннях молочних залоз. 5. Мастит: етіопатогенез, класифікація, 6. Клініка, діагностика маститу. 7. Лікування маститу. 8. Мастопатії: етіопатогенез, класифікація. 9. Мастопатії: клінічні прояви, методи діагностики. 10. Лікування мастопатії 11. Гінекомастія: етіопатогенез. 12. Гінекомастія: клінічні прояви, діагностика, лікування.	2
10	Гострий гнійний плеврит. Емпієма плеври. Абсцес і гангрена легень. 1. Визначення поняття плевриту. 2. Причини виникнення плевритів. 3. Загальна симптоматика плевритів. 4. Класифікація плевритів, емпієми плеври. 5. Гострий гнійний плеврит. Клініка, класифікація, діагностика, диференційна діагностика, лікування. 6. Емпієма плеври. Клініка, класифікація, діагностика, диференційна діагностика, лікування. 7. Абсцеси легень. Клініка, класифікація, діагностика, диференційна діагностика, лікування. 8. Гангрена легень. Клініка, класифікація, діагностика, диференційна	2

	діагностика, лікування. 9. Сучасні принципи і методи оперативного лікування гнійних плевритів, абсцесів легень. 10. Післяопераційні ускладнення у пацієнтів із гнійними плевритами. 11. Профілактика гнійних захворювань легень та плеври. 12. Тимчасова непрацездатність і реабілітація хворих при гнійних захворювань легень та плеври. Прогноз у хворих із гнійних захворювань легень та плеври.	
11	Захворювання стравоходу. Дивертикули стравоходу. Езофагіти. Пошкодження, сторонні тіла стравоходу. Кардіоспазм. Опіки, рубцеві звуження стравоходу. Медіастиніти. Етіологія, патогенез, клініка, діагностика, лікування. 1. Анатомія стравоходу 2. Фізіологічні дані про стравохід 3. Класифікація ахалазії стравоходу. 4. Етіопатогенез та клінічні прояви кардіоспазму. 5. Діагностика і лікування ахалазії. 6. Методи оперативних втручань при кардіоспазмі. 7. Кардіодилатація. 8. Етіологія, патогенез, клініка і діагностика дивертикулів стравоходу. 9. Види оперативного лікування дивертикулів. 10. Пошкодження стравоходу. 11. Спонтанні розриви стравоходу. 12. Клінічна картина та ускладнення пошкоджень.	2
12	Тромбофлебіти. Флеботромбози. Посттромбофлебітичний синдром. Варикозна хвороба нижніх кінцівок. Облітеруючий атеросклероз. Облітеруючий ендартеріт. Хвороба Рейно. Синдром Леріша і Такаясі. 1. Які судини кровопостачають нижні кінцівки. 2. Які клінічні ознаки облітеруючого ендартеріту 3. Які клінічні ознаки облітеруючого атеросклерозу 4. Як класифікуються облітеруючий ендартеріт та атеросклероз 5. Назвіть лабораторні та інструментальні методи діагностики 6. Консервативне лікування 7. Показання до хірургічного лікування. 8. Дати визначення варикозної хвороби нижніх кінцівок. 9. Назвати сприяючі фактори та безпосередні причини виникнення варикозної хвороби. 10. Клініка варикозної хвороби в залежності від стадії процесу. 11. Ультразвукова та комп'ютерна діагностика варикозної хвороби. 12. Диференціальна діагностика варикозної хвороби і природженої дисплазії вен. 13. Консервативне та хірургічне лікування варикозної хвороби.	2
13	Загальна герніологія. Пахвинна, стегова, пупкова, післяопераційна, діафрагмальна та рідкі види гриж. Ускладнення гриж. 1. Анатомофізіологічні дані про черевну стінку 2. Визначення поняття грижі. 3. Причини виникнення грижі 4. Загальна симптоматика гриж 5. Пахова грижа. Методи операції 6. Види защемлення гриж. 7. Запалення гриж. Причини, симптоми 8. Грижа білої лінії живота. Клініка, лікування 9. Стегнові грижі, методи лікування	2

	10 Післяопераційні грижі. Клініка, класифікація, діагностика, диференційна діагностика, лікування. 11 Пупкові грижі. Клініка, класифікація, діагностика, диференційна діагностика, лікування. 12 Сучасні принципи і методи оперативного лікування гриж	
14	Жовчно-кам'яна хвороба. Гострий холецистит. Хронічний холецистит. Малоінвазивна хірургія. 1. Дайте визначення жовчнокам'яної хвороби 2. Які причини виникнення жовчних конкрементів 3. Які скарги хворих характерні для хронічного калькульозного холециститу 4. Які об'єктивні клінічні ознаки хронічного калькульозного холециститу 5. В чому суть діагностики при хронічному калькульозному холециститі 6. Які ускладнення можуть виникати при хронічному калькульозному холециститі 7. Яке лікування показане хворим з хронічним калькульозним холециститом 8. Дайте визначення холедохолітазу 9. Які клінічні ознаки включає триада Вілляра 10. Які об'єктивні клінічні ознаки холедохолітазу 11. Яка діагностична програма при холедохолітазі 12. З якими захворюваннями слід проводити диференційну діагностику при холедохолітазі 13. Який механізм виникнення жовтяниці при холедохолітазі 14. Яке лікування проводять при холедохолітазі	2
15	Гострий апендицит. Ускладнення гострого апендициту. Гострий панкреатит. Ускладнення гострого панкреатиту. 1. Анатомо-фізіологічні відомості про сліпу кишку та червоподібний відросток. 2. Етіопатогенез гострого апендициту. 3. Класифікація гострого апендициту. 4. Основні клінічні симптоми гострого апендициту, інструментальні методи діагностики. 5. Диференційна діагностика гострого апендициту 6. Лікувальна тактика. 7. Оперативне лікування гострого апендициту 8. Особливості перебігу гострого апендициту у дітей, у вагітних, у осіб похилого та старечого віку 9. Ускладнення гострого апендициту 10. Етіологія та патогенез гострого панкреатиту. 11. Класифікація гострого панкреатиту. 12. Основні клінічні симптоми захворювання. 13. Лабораторна діагностика гострого панкреатиту. 14. Прогнозування важкості перебігу гострого панкреатиту. 15. Неінвазивні методи діагностики гострого панкреатиту. 16. Інвазивні методи діагностики та лікування гострого панкреатиту. 17. Диференційна діагностика гострого панкреатиту. 18. Консервативне лікування гострого панкреатиту. 19. Хірургічне лікування гострого панкреатиту 20. Інструментальна діагностика гострого панкреатиту 21. Класифікація хронічного панкреатиту.	2
16	Ускладнення виразкової хвороби: перфоративна виразка, кровоточача виразка, стеноз. Патогенез, клініка, діагностика, лікування.	2

	1. Анатомо-функціональні відомості про шлунок та дванадцятипалу кишку. 2. Методи обстеження хворих з перфоративною виразкою. 3. Класифікація перфоративної виразки. 4. Етіологія та патогенез перфоративної виразки. 5. Клініка типової перфоративної виразки. 6. Диференціальна діагностика перфоративної виразки. 7. Особливості перебігу прикритої перфоративної виразки. 8. Особливості перебігу перфоративної виразки у чепцеву сумку 9. Особливості перебігу перфоративної виразки в заочеревенний простір 10. Вибір обсягу оперативного втручання при перфоративній виразці 11. Техніка вшивання перфоративної виразки.	
17	Гостра кишкова непрохідність. (ГКН) Перитоніти. Розповсюджені, обмежені форми перитоніту. Комплексне лікування перитоніту 1. Будова кишкової стінки. Регуляція кишкового пасажу. 2. Клізми, види клізм. Правила проведення очисної та сифонної клізми. 3. Правила огляду, пальпації та перкусії черевної порожнини. Ректальне дослідження, як метод обстеження. 4. Визначення ГКН, класифікація. 5. Діагностика ГКН. 6. Клініка ГКН. 7. Консервативне лікування ГКН. 8. Показання до оперативного лікування ГКН. 9. Передопераційна підготовка хворих з ГКН. 10. Етапи оперативного лікування ГКН. 11. Тубаж кишечника при ГКН. 12. Післяопераційний період при ГКН. 13. Етіологія та патогенез гострого перитоніту. 14. Класифікація гострого перитоніту. 15. Методи обстеження хворих на гострий поширений та місцевий перитоніт. 16. Клінічна картина поширеного гострого перитоніту. 17. Клінічна картина місцевого гострого перитоніту. 18. Диференційна діагностика гострого перитоніту. 19. Діагностична програма у хворого на гострий місцевий та поширений перитоніт. 20. Лікувальна тактика у хворого на гострий поширений перитоніт. 21. Лікувальна тактика у хворого на різні форми відмежованого перитоніту. 22. Ускладнення гострого перитоніту. 23. Особливості передопераційної підготовки при гострому перитоніті 24. Методи оперативних втручань при гострому місцевому та поширеному перитоніті 25. Програмована лапароскопія в лікуванні гострого перитоніту. 26. Післяопераційні ускладнення при гострому перитоніті їх діагностика, профілактика та лікування.	2
18	Захворювання товстої кишки. Хвороба Крона. Неспецифічний виразковий коліт. Хвороба Гіршпрунга. Захворювання прямої кишки. Геморой. Тріщина, випадіння прямої кишки. Гострий та хронічний парапроктит. 1. Хірургічна анатомія ободової кишки. 2. Клініко-морфологічна класифікація захворювань ободової кишки. 3. Етіопатогенез захворювань ободової кишки. 4. Особливості об'єктивного обстеження при захворюваннях ободової кишки. 5. Принципи консервативного лікування при захворюваннях ободової	2

	кишки. 6. Показання до операції при захворюваннях ободової кишки. 7. Диференційна діагностика хвороби Крона та неспецифічного виразкового коліту. 8. Хірургічна анатомія прямої кишки. 9. Клінічні методи обстеження при захворюваннях прямої кишки. 10. Спеціальні методи обстеження при захворюваннях прямої кишки. 11. Етіологічні чинники та патогенез геморою. Класифікація геморою. 12. Клінічні прояви геморою. 13. Ускладнення геморою. 14. Консервативні методи лікування геморою, профілактика. 15. Оперативні методи лікування геморою – показання, техніка оперативних втручань. 16. Етіопатогенез тріщин анального каналу. 17. Клінічна картина анальної тріщини. Лікування анальної тріщини. 18. Гострий та хронічний парапроктит – клініка, діагностика, лікування. Контроль змістового модуля №2	
Змістовий модуль 3. Хірургія надзвичайних ситуацій. (тестовий контроль)		
19	Бойова хірургічна травма. Вогнепальна рана. Вибухова травма. Класифікація, клінічна картина. Ранова балістика, патоморфологія ранового процесу. Лікування вогнепальних ран. Первинна і вторинна хірургічна обробка вогнепальної рани. Медикаментозне лікування 1. Поняття про бойову хірургічну травму. 2. Класифікація бойової хірургічної травми. 3. Особливості сучасної бойової хірургічної травми. 4. Поняття про вогнепальну рану. 5. Особливості вогнепальних ран. 6. Класифікація вогнепальних поранень. 7. Патоморфологія вогнепальних ран. 8. Рановий канал та його девіації при вогнепальних пораненнях. 9. Мінно-вибухова травма. 10. Особливості вогнепальних поранень надшвидкісними снарядами. 11. Особливості поранень в умовах індивідуального та колективного бронезахисту. 12. Порядок надання допомоги постраждалим при масовому надходженні з бойовою хірургічною травмою.	2
20	Травматичний шок, як перший період травматичної хвороби. Ступені тяжкості шоку. Травматична хвороба. Нейротравма. Поранення лиця і шиї. Класифікація травм м'яких тканин, ЛОР – органів, очей, лицевого скелету. 1. Визначення терміну шок та його види. 2. Травматичний шок: етіологія, патогенез, клініка, класифікація. 3. Травматична хвороба: етіологія, патогенез, клініка, класифікація. 4. Періоди травматичної хвороби та первинні органні дисфункції. 5. Поняття про поліорганну недостатність. Первинна та вторинна ПОН. 6. Методи обстеження хворого на травматичну хворобу. 7. закрита черепно мозкова травма; 8. дати визначення струсу головного мозку; 9. дати визначення забою головного мозку; 10. причини виникнення внутрішньочерепних гематом; 11. симптоматику, що характерна для струсу головного мозку; 12. клінічні особливості забою головного мозку. 13. Переломи кісток свода черепа види, діагностика лікування.	2

	14. ПХО при черепно-мозкових травмах 15. Види трепанації, техніка виконання, показання. 16. Рівні свідомості, шкала ком Глазго. 17. Класифікація бойових поранень черепа та головного мозку.	
21	Ушкодження грудної клітки. Пневмоторакс. Гемоторакс. Забій і тампонада серця. Ушкодження живота. Закрита травма живота. Ножові та вогнепальні поранення 2. Класифікація пошкоджень легень і плеври. - Методи дослідження хворих з пошкодженнями легень і плеври. - Переломи ребер, флотуючий перелом ребер. - Пневмоторакс, визначення, класифікація. - Клініка, діагностика різних видів пневмотораксу. - Лікування пневмотораксу на різних етапах мед.евакуації. - Гемоторакс, визначення. - Класифікація гемотораксу, діагностика. - Хірургічна анатомія черевної порожнини - Класифікація ушкоджень живота - Клініка і діагностика ушкоджень живота - Інструментальні методи обстеження при ушкодженнях живота - Лапароцентез – показання, техніка проведення - Діагностика ушкоджень паренхіматозних органів живота - Діагностика ушкоджень порожнистих органів живота - Діагностика ушкоджень органів заочеревинного простору - Перша медична, долікарська, перша лікарська допомога при ушкодженнях живота - Об'єм кваліфікованої та спеціалізованої медичної допомоги при ушкодженнях живота	2
22	Краш-синдром. Політравма. Комбіновані радіаційні та хімічні ураження. Синдром взаємного обтяження. Механізми компенсації при тяжкій травмі. Перша допомога, лікування. Діагностика та лікування на етапах медичної евакуації. - Поняття про анатомічні ділянки тіла людини. - Визначення травматичного шоку. - Визначення стадії травматичного шоку. - Поняття про травматичну хворобу. - Періоди травматичної хвороби. - Класифікація політравми. - Методи обстеження потерпілих при політравмі. - Домінуюче та супутнє ушкодження. - Особливості клінічного перебігу травматичної хвороби при домінуючих ураженнях однієї з анатомічних ділянок. - Особливості перебігу періодів травматичної хвороби при політравмі. - Правила накладання джгута на кінцівки. - Поняття про синдром реперфузії. Контроль змістового модуля №3	2
Змістовий модуль 4. Навчальна історія хвороби. (тестовий контроль)		

23	Обстеження та курація хворого 1. Критерії оцінки загального стану пацієнта. 2. Основні критерії болю. 3. Критерії оцінки свідомості пацієнта. 4. Визначити положення тіла пацієнта. 5. Види конституції пацієнта. 6. Типи дихання, границі легень, межі дихальної екскурсії. 7. Спосіб визначення та критерії пульсу. Клінортостатична проба. Методика вимірювання артеріального тиску. 8. Пальпація, перкусія та аускультация при обстеженні органів грудної клітки. 9. Порядок об'єктивного обстеження органів травної системи. 10. Назвати основні симптоми подразнення очеревини. 11. Перелічити ознаки захворювань сечостатевої системи. Симптом Пастернацького. 12. План обов'язкових загально клінічних обстежень. Захист історії хвороби*.	2
24	Підсумковий модульний контроль	2
	Разом за модуль	48

Примітка: * обов'язково повинна бути позитивна оцінка.

Самостійна робота

№ з/п	Вид самостійної роботи	Кіл-сть годин
1	Підготовка до практичних занять – теоретична підготовка та опрацювання практичних навичок,	23
2	Підготовка до контролю змістових модулів	6
3	Підготовка до підсумкового модульного контролю	3
4	Написання історії хвороби	4
	Перелік тем, винесених на самостійне опанування:	
	1. Десмургія. Догляд за хворими, оперованими на голові, шиї, грудній клітці. Пов'язки на голову, шию, грудну клітку 1. Які основні принципи догляду за хворими, оперованими на голові, шиї, грудній клітці? 2. Які види пов'язок використовуються для голови, шиї та грудної клітки? 3. Які особливості догляду за хворими, що перенесли операцію на голові? 4. Які особливості догляду за хворими, що перенесли операцію на шиї? 5. Які особливості догляду за хворими, що перенесли операцію на грудній клітці? 6. Які принципи догляду за пов'язками на голову, шию та грудну клітку	2

	2. Догляд за хворими, оперованими на органах черевної порожнини, промежині, кінцівках. Пов'язки на живіт, промежину, кінцівки. 1. Які основні принципи догляду за хворими, що перенесли операцію на органи черевної порожнини? 2. Які особливості догляду за хворими, що перенесли операцію на промежині? 3. Які особливості догляду за хворими, що перенесли операцію на кінцівках? 4. Які види пов'язок використовуються для живота, промежини та кінцівок? 5. Які принципи догляду за пов'язками на живіт, промежину та кінцівки?	2
	3. Догляд за хворими з переломами. Гіпсова техніка. 1. Які основні принципи догляду за хворими з переломами? 2. Які види гіпсових пов'язок використовуються для різних типів переломів? 3. Які особливості догляду за хворими з переломами кінцівок? 4. Які особливості догляду за хворими з переломами кісток черепа? 5. Які принципи догляду за гіпсовими пов'язками? 6. Які можливі ускладнення при накладанні гіпсових пов'язок та як їх уникнути?	2
	4. Ускладнення при переливанні крові та її компонентів. Реінфузія крові. 1. Які можливі ускладнення при переливанні крові та її компонентів? 2. Які види переливання крові та її компонентів існують? 3. Які принципи реінфузії крові? 4. Які можливі ускладнення при реінфузії крові? 5. Які протипоказання до реінфузії крові? 6. Які методи контролю стерильності використовуються при реінфузії крові?	2
	5. Догляд за хворими з опіками, відмороженнями. 1. Які основні принципи догляду за хворими з опіками? 2. Які основні принципи догляду за хворими з відмороженнями? 3. Які види опіків і відморожень існують? 4. Які методи лікування опіків і відморожень? 5. Які можливі ускладнення при лікуванні опіків і відморожень? 6. Які принципи догляду за опіковими і відмороженими ранами?	2
	6. Абсцеси черевної порожнини. Причини, види, діагностика, лікування. 1. Етіологія абсцесів черевної порожнини 2. Класифікація за локалізацією 3. Класифікація за етіологією 4. Класифікація за характером вмісту абсцесу 5. Клінічна картина 6. Інструментальні методи діагностики. 7. Принципи лікування абсцесів ЧП — консервативна терапія 8. Принципи хірургічного лікування абсцесів ЧП 9. Мініінвазивні пункційні методи лікування абсцесів ЧП. 10. Вибір тактики лікування залежно від періоду захворювання.	2

	7. Шлунково-кишкові кровотечі невиразкового генезу. 1. Причини ШКК невиразкового генезу 2. Клінічна картина ШКК невиразкового генезу 3. Лабораторні методи діагностики 4. Інструментальні методи діагностики — ендоскопічні, ангіографічні. 5. Консервативне лікування ШКК невиразкового генезу 6. Ендоскопічні методи лікування ШКК невиразкового генезу 7. Показання до хірургічного лікування ШКК невиразкового генезу, види оперативних втручань. 8. Профілактики ШКК невиразкового генезу. 9. Варикозне розширення вен стравоходу як причина ШКК — етіопатогенез, діагностика, методи лікування.	2
	8. Товсто-кишкові кровотечі 1. Причини товсто-кишкових кровотеч 2. Клінічна картина товсто-кишкової кровотечі 3. Лабораторні методи діагностики 4. Інструментальні методи діагностики — ендоскопічні, ангіографічні. 5. Консервативне лікування товсто-кишкових кровотеч 6. Ендоскопічні методи лікування товсто-кишкових кровотеч 7. Показання до хірургічного лікування товсто-кишкових кровотеч, види оперативних втручань. 8. Профілактика товсто-кишкових кровотеч.	2
	9. Роль комп'ютерної томографії та МРТ в діагностиці гострої абдомінальної хірургічної патології 1. КТ — принципи метода, види, діагностичні можливості. 2. МРТ — принципи метода, види, діагностичні можливості. 3. КТ та МРТ з додатковим контрастним підсиленням. Показання до проведення. 3. Можливості КТ та МРТ у виявленні пухлин ЧП та їхніх ускладнень. 4. Роль КТ та МРТ в діагностиці травм та ушкоджень ЧП та їхніх ускладнень. 5. Використання КТ та МРТ для виявлення внутрішньоочеревної та внутрішньопросвітної кровотечі. 6. КТ та МРТ при плануванні абдомінальних хірургічних втручань, оцінка об'єму втручання, планування оптимального доступу	2
	10. Інфекції м'яких тканин черевної стінки: 1. Етіологія інфекційних процесів м'яких тканин черевної стінки 2. Клінічні прояви інфекційних процесів м'яких тканин черевної стінки, фізикальне обстеження 3. Лабораторно-інструментальне обстеження пацієнтів з гнійно-деструктивними процесами м'яких тканин черевної стінки. Ознаки деструкції тканин. 4. Консервативне лікування інфекційних процесів м'яких тканин черевної стінки. Принципи антибактеріальної терапії. 5. Пункційно-дренуючі методики лікування інфекційних процесів м'яких тканин черевної стінки. 6. Хірургічне лікування інфекційних процесів м'яких тканин черевної стінки. Показання до хірургічного лікування.	2
	Разом:	56

Індивідуальні завдання

1. Підготувати огляд наукової літератури з тем, які вивчаються.
2. Підготувати презентацію за темою практичного заняття.

3. Індивідуальна самостійна робота студентів за однією з тем за вибором.
4. Підібрати ілюстративний матеріал до теми заняття (відео, зображення).

Перелік питань для підготовки студентів до підсумкового модульного контролю «Загальна хірургія».

1. Асептика та антисептика. Види антисептики.
2. Антисептичні препарати. Профілактика інфекції в хірургії. Стерилізація перев'язочного матеріалу, інструментів, шовного матеріалу та білизни.
3. Підготовка рук хірурга та операційного поля. Контроль стерильності. Правила роботи в операційній та перев'язочній.
4. Кровотеча. Класифікація, клінічна картина, наслідки. Крововтрата, ступені тяжкості крововтрати.
5. Зупинка кровотечі – тимчасова і кінцева, показання і протипоказання.
6. Групи крові, резус-фактор. Компоненти та препарати крові.
7. Показання і протипоказання до переливання компонентів крові. Сумісність крові, методика гемотрансфузії. Гемотрансфузійні реакції та ускладнення.
8. Кровозамінники: кристалоїди та колоїди. Інфузійно-трансфузійна терапія, визначення змісту інфузії.
9. Основи трансфузіології. Рідинний баланс організму, об'єм циркулюючої крові, гематокритне число крові.
10. Невідкладні стани: непритомність, колапс, сопор, кома, асфіксія, утоплення, клінічна смерть, смерть мозку. Визначення, клінічна картина, лікування.
11. Серцево-легенева реанімація: відновлення прохідності дихальних шляхів, дихання, кровообігу. Алгоритм її проведення одним і двома реаніматологами.
12. Шок. Визначення, етіологія, патогенез, класифікація, клінічна картина. Ступені тяжкості шоку. Лікування шоку.
13. Рани. Класифікація, клінічна картина. Патоморфологія раневого процесу. Загоєння ран. Чисті та інфіковані рани, ранева інфекція.
14. Лікування ран. Первинна і вторинна хірургічна обробка рани. Закриття рани: первинний і первинно відстрочений, вторинні шви. Медикаментозне лікування.
15. Термічні ушкодження (опіки, відмороження, електротравми). Класифікація. Тяжкість ушкоджень: визначення глибини і площі ушкоджень. Клінічна картина, перебіг, ускладнення. Перша допомога, лікування.
16. Гостра хірургічна інфекція: фурункул, карбункул, гідраденіт, абсцес, флегмона, бешиха, лімфангіт, лімфаденіт, бурсит, гнійний артрит, остеомієліт. Класифікація, визначення, патоморфологія, клінічна картина, перебіг, ускладнення, лікування.
17. Гнійні запалення кисті і пальців. Панариції і флегмони. Класифікація, визначення, патоморфологія, клінічна картина, перебіг, ускладнення, лікування.

18. Гостра анаеробна (клостридіальна і неклостридіальна) інфекція: емфізематозна, набряково-токсична, флегмонозна, гнилісна. Класифікація, патоморфологія, клінічна картина, перебіг, ускладнення, лікування.

19. Гостра і хронічна специфічна інфекція. Правець, дифтерія, туберкульоз, актиномікоз. Класифікація, патоморфологія, клінічна картина, перебіг, ускладнення, лікування. Протиправцева імунізація.

20. Класифікація захворювань молочної залози. Гострий мастит.

21. Дисгормональні захворювання молочної залози.

25. Класифікація захворювань легень та плеври. Гострий гнійний плеврит, емпієма плеври. Методи дренування плевральної порожнини.

26. Гнійні захворювання легень, абсцес та гангрена легень.

27. Класифікація захворювань стравоходу. Дивертикули стравоходу. Езофагіти.

28. Пошкодження, сторонні тіла стравоходу.

29. Кардіоспазм, або ахалазія кардії.

30. Опіки, рубцеві звуження стравоходу.

31. Захворювання органів середостіння /пухлини, кісти/.

32. Медіастиніти.

33. Класифікація захворювань периферичних судин. Тромбофлебіти. Флеботромбози. Посттромбофлебітичний синдром.

34. Варикозна хвороба нижніх кінцівок.

35. Облітеруючий атеросклероз. Облітеруючий ендартеріт. Хвороба Рейно. Синдром Леріша і Такаясі.

36. Визначення поняття, класифікація гриж.

37. Пахвинна, стегова, пупкова, післяопераційна грижа. Діафрагмальна та рідкі види гриж. Вибір методу оперативного втручання.

38. Ускладнення гриж. Клініка, діагностика защемлених гриж, ознаки життєздатності защемленої кишки, оперативне лікування.

39. Жовчнокам'яна хвороба. Гострий холецистит. Хронічний калькульозний холецистит, показання до оперативного лікування та його варіанти.

40. Ускладнення гострого холециститу.

41. Класифікація гострого апендициту. Клініка, діагностика, диференційна діагностика, оперативне втручання.

42. Ускладнення гострого апендициту. Лікувальна тактика при апендикулярному інфільтраті та апендикулярному абсцесі.

43. Захворювання підшлункової залози. Гострий панкреатит.

44. Ускладнення гострого панкреатиту: ранні (токсемічні, або вісцеропатичні), гнійні та післянекротичні.

47. Перфоративна виразка шлунка і дванадцятипалої кишки. Етіологія, патогенез, клінічні прояви, методи діагностики, оперативне лікування.

48. Кровоточуча виразка шлунка і дванадцятипалої кишки. Консервативна терапія, показання до операції та методи оперативного втручання.

49. Ускладнення виразкової хвороби: стеноз, пенетрація, малігнізація. Види оперативних втручань.

50. Класифікація гострої кишкової непрохідності. Механічна кишкова непрохідність - гостра obturaційна кишкова непрохідність, гостра strangulaційна кишкова непрохідність. Динамічна кишкова непрохідність.

51. Перитоніти. Розповсюджені форми перитоніту. Основні моменти оперативного втручання та особливості дренивання черевної порожнини при розповсюдженому перитоніті.

52. Обмежені форми перитоніту. Оперативне лікування обмежених форм перитоніту.

53. Захворювання товстої кишки. Хвороба Крона. Неспецифічний виразковий коліт. Хвороба Гіршпрунга.

54. Захворювання прямої кишки. Геморой, тріщини, випадіння прямої кишки. Показання до операції та вибір методу оперативного втручання.

55. Сучасна хірургічна травма в умовах масових ушкоджень при катастрофах і надзвичайних ситуаціях. Основи лікувально-евакуаційних заходів в сучасних умовах.

56. Серцево-легенева реанімація: відновлення прохідності дихальних шляхів, дихання, кровообігу. Первинна підтримка життя.

57. Бойова хірургічна травма. Вогнепальна рана. Вибухова травма. Класифікація, клінічна картина. Ранова балістика, патоморфологія ранового процесу.

58. Лікування вогнепальних ран. Первинна і вторинна хірургічна обробка вогнепальної рани. Медикаментозне лікування

59. Травматичний шок як перший період травматичної хвороби. Ступені тяжкості шоку.

60. Нейротравма. Ушкодження черепа та хребта.

61. Поранення лиця і шиї. Класифікація травм м'яких тканин, ЛОР – органів, очей, лицевого скелету. Повітряна емболія.

62. Ушкодження грудної клітки. Пневмоторакс. Гемоторакс.

63. Забій і тампонада серця. Нестабільна грудна клітка. Діагностика та лікування на етапах медичної евакуації.

64. Ушкодження живота. Закрита травма живота. Ножові та вогнепальні поранення.

65. Краш-синдром.

66. Політравма. Механізми компенсації при тяжкій травмі

67. Комбіновані радіаційні та хімічні ураження. Синдром взаємного обтяження.

Перелік практичних навичок для підсумкового модульного контролю «Загальна хірургія».

1. Використовувати антисептичні препарати в хірургічній практиці, стерилізувати перев'язочний, шовний матеріал, білизну та інструментарій, підготувати руки хірурга та операційне поле до операції.

2. На основі даних обстежень сформулювати попередній, клінічний та заключний діагнози.

3. Сформулювати показання до операції, визначити ступень ризику та вид оперативного втручання.
4. Транспортувати, годувати хірургічного хворого, стежити за пов'язками та дренажами, попереджувати виникнення пролежнів.
5. Зупиняти зовнішні кровотечі. Визначати ступінь крововтрати, групу крові та резус-фактор, провести проби на сумісність та перелити кров за показаннями, надати першу допомогу при гемотрансфузійних ускладненнях.
6. Надати першу допомогу та опрацювати план лікувальних засобів при невідкладних станах.
7. Діагностувати шок, надавати першу допомогу, визначати лікування.
8. Проводити первинну та вторинну хірургічну обробку ран, медикаментозне лікування ран.
9. Накладати марлеві пов'язки на різні сегменти тіла.
10. Діагностувати та лікувати гнійну, анаеробну та специфічну інфекцію.
11. Відпрацювати тактику вирішення асоційованих зі СНІДом хірургічних проблем.
12. Діагностувати системну запальну реакцію, сепсис.
13. Надавати першу допомогу, здійснювати транспортну іммобілізацію, накладати пов'язки при різних видах пошкоджень на різні ділянки тіла.
14. Визначати глибину і площу термічних уражень, надавати першу допомогу та лікувати хворих з опіками, відмороженням, електротравмою.
15. Проводити екстрені реанімаційні заходи при непритомності, колапсі, шоці, гострій дихальній недостатності, травматичній і механічній асфіксії, утопленні, сопорі, комі, зупинці серця.
16. Оволодіти методами забезпечення прохідності дихальних шляхів, фіксування язика.
17. Виконувати штучне дихання.
18. Проводити непрямий масаж серця.
19. Здійснювати серцево-легеневу реанімацію в алгоритмі проведення як одним, так і двома реаніматологами.
20. Визначати групи крові та резус-фактор.
21. Переливання крові та кровозамінників.
22. Підготовка рук хірурга до операції.
23. Обробка операційного поля.
24. Проводити місцеву анестезію.
25. Брати участь у проведенні наркозу.
26. Асистувати на хірургічних операціях.
27. Пальцьове обстеження прямої кишки.
28. Катетеризація сечового міхура.
29. Брати участь у вправлянні вивихів.
30. Введення протиправцевої сироватки та анатоксину.

Форма підсумкового контролю успішності навчання - Підсумковий модульний контроль (ПМК).

Система поточного та підсумкового контролю

Оцінювання поточної навчальної діяльності проводиться науково-педагогічними (педагогічними) працівниками під час практичних занять. Основна мета поточного контролю – забезпечення зворотного зв'язку між науково-педагогічним працівником та здобувачем вищої освіти у процесі навчання і формування навчальної мотивації здобувачів вищої освіти. Інформація, одержана при поточному контролі, використовується як науково-педагогічним працівником – для коригування технологій, методів і засобів навчання, так і здобувачами вищої освіти – для планування самостійної роботи. Поточний контроль може проводитися у формі усного опитування, вирішення ситуаційних завдань, оцінки виконання маніпуляцій, письмового контролю, письмового або програмного комп'ютерного тестування на практичних заняттях, оцінки виступів здобувачів вищої освіти при обговоренні питань на семінарських заняттях, дискусії, тощо. Форми проведення поточного контролю та критерії оцінювання визначаються у робочій програмі конкретно з кожної дисципліни.

Стандартизовані узагальнені критерії оцінювання знань здобувачів вищої освіти в ПДМУ

За 4-бальною шкалою	Оцінка в ЕКТС	Критерії оцінювання
5 (відмінно)	A	Здобувач освіти виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили, володіє не менш ніж 90% знань з теми як під час опитування, та усіх видів контролю.
4 (добре)	B	Здобувач освіти вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартизованих ситуаціях, самостійно виправляє помилки, кількість яких незначна, володіє не менш ніж 85% знань з теми як під час опитування, та усіх видів контролю.
	C	Здобувач освіти вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом науково-педагогічного працівника, в цілому самостійно застосовувати її на практиці, контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок, володіє не менш ніж 75% знань з теми як під час опитування, та усіх видів контролю.
3 (задовільно)	D	Здобувач освіти відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень з допомогою науково-педагогічного працівника може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих, володіє не менш ніж 65% знань з теми як під час опитування, та усіх видів контролю.
	E	Здобувач освіти володіє навчальним матеріалом на рівні вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні. володіє не менш ніж 60% знань з

		теми як під час опитування, та усіх видів контролю.
2 (незадовільно)	FX	Здобувач освіти володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину матеріалу, володіє менш ніж 60% знань з теми як під час опитування, та усіх видів контролю.
	F	Здобувач освіти володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, володіє менш ніж 60% знань з теми як під час опитування, та усіх видів контролю.

Оцінка за модуль визначається як **сума оцінок** поточної навчальної діяльності (у балах) та оцінки підсумкового модульного контролю (у балах), що виставляється при оцінюванні теоретичних знань та практичних навичок відповідно до переліків, визначених програмою дисципліни.

Підсумковий модульний контроль (ПМК) здійснюється по завершенню вивчення програмного матеріалу модуля з дисципліни і проводиться, як правило, на останньому занятті модуля. Зазвичай кількість модулів з однієї навчальної дисципліни не перевищує трьох. Складання та перескладання підсумкового модульного контролю проводиться у відповідності до «Положення про організацію та методику проведення оцінювання навчальної діяльності здобувачів вищої освіти в Українській медичній стоматологічній академії»

До ПМК допускають здобувачів вищої освіти, які набрали необхідну мінімальну кількість балів впродовж поточного контролю (середній бал успішності 3,0 і вище), не мають невідпрацьованих пропусків лекційних, семінарських та практичних занять, засвоїли теми винесені для самостійної роботи в межах модуля та виконали всі вимоги з кожної навчальної дисципліни, які передбачені робочою навчальною програмою з дисципліни (захист історії хвороби, позитивні оцінки зі змістовних модулів, отримали допуск до складання ПМК при проведенні тестового контролю та ін.). Для ПМК використовуються години, передбачені в робочій навчальній програмі. ПМК приймають науково-педагогічні працівники визначені завідувачем кафедри. З метою об'єктивного неупередженого оцінювання знань здобувачів вищої освіти рекомендовано залучати до прийому ПМК науково - педагогічних працівників кафедри, які не проводили практичні заняття в даних академічних групах у цієї категорії здобувачів освіти. Результат ПМК оцінюється у балах і в традиційну 4-бальну оцінку не конвертується. Максимальна кількість балів ПМК складає 80 балів. Мінімальна кількість балів ПМК, при якій контроль вважається складеним складає 50 балів. Максимальна кількість балів за модуль складає 200 балів (з них до 120 балів за поточну успішність).

Білет до ПМК з модуля має таку структуру: 1. Теоретичне питання № 1 - Правильна вичерпна відповідь оцінюється максимально в 30 балів. 2. Теоретичне питання № 2- Правильна вичерпна відповідь - 30 балів 3. Практична навичка - Студент повинен описати алгоритм виконання маніпуляції. Правильна відповідь на питання оцінюється максимально в 20 балів.

За умов порушення здобувачем вищої освіти правил академічної доброчесності (п.2.2.5. Правил внутрішнього розпорядку) результати оцінювання, отримані під час складання ПМК здобувачу освіти за відповідь виставляється оцінка «незадовільно».

Здобувачі вищої освіти які під час вивчення модуля, з якого проводиться підсумковий контроль, мали середній бал поточної успішності від 4,50 до 5,0 звільняються від складання ПМК і автоматично (за згодою) отримують підсумкову оцінку відповідно до таблиці 2, при цьому присутність здобувача освіти на ПМК є обов'язковою. У разі незгоди з оцінкою, зазначена категорія здобувачів вищої освіти складає ПМК за загальними правилами. Отримані бали за модуль науково-педагогічний працівник виставляє у «Відомість підсумкового модульного контролю» (та індивідуальний навчальний план студента).

Уніфікована таблиця відповідності балів за поточну успішність, балам за ПМК, екзамен, та традиційній чотирьохбальній оцінці.

Таблиця 2

Середній бал за поточну успішність (А)	Бали за поточну успішність з модуля (А * 24)	Бали за ПМК з модуля (А*16)	Бали за модуль та/або екзамен (А*24 + А*16)	Категорія ЄКТС	За 4-бальною шкалою	
2	48	32	80	F FX	2 незадовільно	
2,1	50	34	84			
2,15	52	34	86			
2,2	53	35	88			
2,25	54	36	90			
2,3	55	37	92			
2,35	56	38	94			
2,4	58	38	96			
2,45	59	39	98			
2,5	60	40	100			
2,55	61	41	102			
2,6	62	42	104			
2,65	64	42	106			
2,7	65	43	108			
2,75	66	44	110			
2,8	67	45	112			
2,85	68	46	114			
2,9	70	46	116			
2,95	71	47	118			
3	72	50	122			E
3,05	73	50	123			
3,1	74	50	124			
3,15	76	50	126			
3,2	77	51	128			
3,25	78	52	130	D	4 добре	
3,3	79	53	132			
3,35	80	54	134			
3,4	82	54	136			
3,45	83	55	138			
3,5	84	56	140	C		4 добре
3,55	85	57	142			
3,6	86	58	144			
3,65	88	58	146			
3,7	89	59	148			
3,75	90	60	150			
3,8	91	61	152			
3,85	92	62	154			
3,9	94	62	156			
3,95	95	63	158			
4	96	64	160	B	4 добре	
4,05	97	65	162			
4,1	98	66	164			

4,15	100	66	166		
4,2	101	67	168		
4,25	102	68	170		
4,3	103	69	172		
4,35	104	70	174		
4,4	106	70	176		
4,45	107	71	178		
4,5	108	72	180		
4,55	109	73	182	А	5 відмінно
4,6	110	74	184		
4,65	112	74	186		
4,7	113	75	188		
4,75	114	76	190		
4,8	115	77	192		
4,85	116	78	194		
4,9	118	78	196		
4,95	119	79	198		
5	120	80	200		

Інформація про здобувачів освіти, яким не зарахований ПМК, з точним зазначенням причини незарахування також вноситься до «Відомості підсумкового модульного контролю» та індивідуальні навчальні плани студентів. Причини незарахування можуть бути наступні: а) здобувач вищої освіти має невідпрацьовані пропуски занять і (або) лекцій, виробничої практики. Позначка «н/в» (не виконав) у колонці «бали за ПМК»; б) здобувач вищої освіти відвідав усі заняття (практичні, семінарські, лекційні), але не набрав мінімальної кількості балів за поточну навчальну діяльність і не допускається до ПМК. Позначка «н/д» (не допущений) у колонці «бали за ПМК»; в) здобувач вищої освіти відвідав усі заняття, та набрав кількість балів за поточну навчальну діяльність і був допущений до складання ПМК, але не з'явився на ПМК. Позначка «н/з» (не з'явився) у колонці «бали за ПМК». Здобувач вищої освіти має право на складання та два перескладання ПМК Дозвіл на перескладання ПМК видається деканом, директором інституту (або його заступником) у вигляді «Персональної відомості перескладання підсумкового контролю» який здобувач освіти отримує в деканаті під особистий підпис за пред'явленням індивідуального навчального плану та (за необхідністю) інформації з кафедри про ліквідацію заборгованості (відсутність «нб», середній бал успішності 3,0 і більше). При організованому перескладанні ПМК групою здобувачів вищої освіти використовується загальна відомість. Персональна відомість перескладання підсумкового модульного контролю (загальна відомість) заповнюється завідувачем кафедри або уповноваженою ним особою у двох примірниках, один з яких залишається на кафедрі, другий у день заповнення повертається в деканат завідувачем навчальної частини кафедри (відповідальним викладачем). Здобувач вищої освіти має право на перескладання ПМК, до закінчення вивчення відповідної дисципліни. Якщо здобувач вищої освіти не склав ПМК, з дисципліни, крім винесеного на семестровий контроль у вигляді екзамену, він не може бути допущеним до складання семестрового контролю з відповідної дисципліни. Нескладений ПМК з однієї дисципліни не є підставою для недопуску здобувача вищої освіти до складання підсумкового семестрового контролю з іншої дисципліни, за виключенням допуску до підсумкової атестації. У «Відомість підсумкового модульного контролю» в колонку «Поточний контроль (бали)» науково-педагогічний працівник вносить бали після їх конвертації з середнього балу успішності згідно таблиці 2, у колонку «Підсумковий контроль (бали)» викладач робить запис «зараховано». У разі, якщо здобувач вищої освіти не пересклав хоча б один підсумковий модульний контроль до початку нового семестру, він одержує за дисципліну традиційну оцінку «2» і оцінку ECTS «F», що є підставою для відрахування. За

дозволом ректора чи першого проректора академії окремим здобувачам вищої освіти може бути індивідуально визначений додатковий термін складання (перескладання) підсумкових модульних контролів.

Методи навчання при вивченні дисципліни:

Наочні: При вивченні дисципліни застосовується комплекс методів: - методів вербальної передачі і слухового сприйняття учбової інформації (лекції, бесіди, розповіді, пояснення, інструктаж, обговорення), методи наочної передачі і зорового сприйняття учбової інформації (показ і демонстрація, слайдів, відеозаписів, вивчення літературних та інших джерел учбової інформації, застосування наочних засобів навчання), методи передачі учбової інформації за допомогою практичних, трудових дій і тактильного її сприйняття (тренувальні завдання на манекенах, тренажерні та творчі вправи, комп'ютерне моделювання, огляд тематичних хворих).

Практичні методи: Курація хворих, дослідження хворих з хірургічною патологією, дослідження функціонального стану життєво - важливих органів і систем у хворих, вирішення клінічних ситуаційних завдань та тестів, оволодіння елементами лікарської техніки обстеження на хворих і муляжах, виконання серцево-легеневої реанімації на муляжах.

За характером логіки пізнання використовуються методи: аналітичний, синтетичний, аналітико-синтетичний, індуктивний, дедуктивний. За рівнем самостійної розумової діяльності використовуються методи: проблемний, частково-пошуковий, дослідницький.

Методи контролю Попередній (вхідний) контроль слугує засобом виявлення наявного рівня знань студентів для використання їх викладачем на практичному занятті як орієнтування у складності матеріалу. Проводиться з метою оцінки міцності знань та з метою визначення ступеня сприйняття нового навчального матеріалу.

Поточний контроль здійснюється на кожному практичному занятті відповідно до конкретних цілей теми. Поточний контроль здійснюється під час проведення навчальних занять і має на меті перевірку засвоєння студентами навчального матеріалу за 4-ри бальною (національною) шкалою. Форми оцінювання поточної навчальної діяльності є стандартизованими і включають контроль теоретичної та практичної підготовки. Стандартизована форма контролю теоретичної частини включає 8 тестових завдань різного рівня складності і 2 клінічні задачі на які потрібно дати письмову відповідь. Рівень практичної підготовки контролюється шляхом виконання навички. Під час оцінювання засвоєння кожної теми за поточну навчальну діяльність студенту виставляються оцінки за 4-ри бальною (національною). При цьому враховуються усі види робіт, передбачені програмою дисципліни. Студент має отримати оцінку з кожної теми.

Рубіжний (тематичний) контроль засвоєння розділу відбувається по завершенню вивчення блоку відповідних тем шляхом тестування, усної співбесіди та виконання практичного завдання. Тематичний контроль є показником якості вивчення тем розділів дисципліни та пов'язаних із цим пізнавальних, методичних, психологічних і організаційних якостей студентів. Проводиться на спеціально відведеному підсумковому занятті.

Підсумковий контроль здійснює контролюючу функцію, проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному освітньо-кваліфікаційному рівні або на окремих його завершених етапах. Проводиться у формі іспиту, диференційованого заліку або заліку з метою встановлення дійсного змісту знань студентів за обсягом, якістю та глибиною, а також вміннями застосувати їх у практичній діяльності. Під час підсумкового контролю враховуються результати здачі усіх видів навчальної роботи згідно із структурою робочої програми.

Методичне забезпечення :

- тематичні плани лекційних та практичних занять з модулів;
- силабус;
- тестові та контрольні завдання до практичних занять;
- питання та завдання до контролю засвоєння розділу;

- перелік теоретичних питань та завдань для перевірки практичних навичок під час підсумкового модульного контролю.

Рекомендована література:

Базова

Основна (базова)

1. Хірургія: підручник для студ. стомат факультету / [С.В.Малик, В.П. Польовий, М.В.Трофімов, В.Д.Шейко та ін.]; за ред. С.В.Малика. – Вінниця : Нова Книга, 2020. – 440 с.
2. Загальна хірургія. Навчальний посібник для студентів. Драбовський В.С., Панасенко С.І., Челішвілі А.Л. Полтава – 2022. Астроя. - 126 с.

Допоміжна

1. Принципи організації та алгоритми надання спеціалізованої нейрохірургічної допомоги при вогнепальних черепно-мозкових пораненнях в сучасній війні. Методичні вказівки / [А.П. Казмірчук, А.О. Данчин, М.Е. Поліщук, І.А. Лурин, Н.Ф. Мельник, Г.О. Данчин] - Київ: Саміт-книга, 2022. - 128 с.

17. Інформаційні ресурси

1. Національна наукова медична бібліотека України [Електронний ресурс] . – Електрон. дан. – К. : [б. и.], 2002. – Режим доступа : <http://www.library.gov.ua/>.
2. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського [Електронний ресурс] . – Електрон. дан. – К. : [б. и.], [199-]. – Режим доступа : <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Free Medical Journals [Електронний ресурс] / The Geneva Foundation for Medical Education and Research. – Електрон. дан. – [S. l. : s. n.]. – Режим доступа: http://www.gfmer.ch/Medical_journals/Free_medical.php
4. National electronic Library for Health [Електронний ресурс] : Guidelines Finder / National Health Service – NHS. – Електрон. дан. – [S. l. : s. n.]. – Режим доступа: <http://www.evidence.nhs.uk/>

Розробники:

Челішвілі А.Л., к. мед.н., доцент

Малик С.В. , д.мед.н., професор

Драбовський В.С., к. мед.н., доцент